

та відстежування слідів присутності Іншого. Ім'я та обличчя слугують маркуванням наших мрій, намірів, цілей, оскільки цілком є предметом вибору.

Можна зробити висновок про те, що «зчитуючи» обличчя як образ Іншого, ми прагнемо відновити втрачений зв'язок між власною реальністю і реальністю людського світу взагалі. Засвідчитись в тому, що Інший може бути присутнім як слід, аналогія або проект нашого власного існування, ми намагаємося закріпитися в мінливому просторі медіа-реальності через систему натяків, цитат, наслідувань, коментарів, смислових прив'язок.

СПЕЦИФІКА ЛОГІКИ АНТИЧНИХ СТОЇКІВ

Чуфицький Є.О.

Науковий керівник: Кулакова О.М.

Національний фармацевтичний Університет, Харків, Україна

chufitskiy2016@gmail.com

Вступ. Стоїцизм — філософська школа, що виникла за часів раннього еллінізму і зберегла вплив аж до кінця античного світу. Своє ім'я школа отримала за назвою порту Стоя Пекіле (грец. *στοά ποικίλη*), де засновник стоїцизму Зенон Китійській вперше виступив як самостійний вчитель. Стоїки вважали частинами філософії логіку, фізику і етику. Відоме їх порівняння філософії з фруктовим садом: логіка відповідає огорожі, яка його захищає, етика є деревом, що росте, а фізика — плодами. Свою систему класифікації стоїки порівнювали і з твариною, і з яйцем. Стоїцизм вплинув на подальші філософські дослідження.

Мета дослідження. Дослідити специфіку розвитку стоїцизму, як філософського вчення у часи античності, та виокремити специфічність логіки стоїків.

Матеріали та методи. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Ранний эллинизм. М, 1979, с. 86 – 138; В. Нестеренко. Стоїцизм // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — С. 609. — 742 с. — 1000 екз. — ББК 87я2. — ISBN 966-531-128-X; Степанова А.С. Философия Древней Стои. СПб., 1995; Frede M. Die Stoische Logik. Gött., 1974. Під час написання використано системний метод для впорядкування досліджень стоїків, структурно-функціональний для виділення специфіки специфічність логіки стоїків.

Отримані результати. Опрацьовуючи праці Лосєва О. Ф. та Степанової А. С., можна визначити, що стоїцизм ділиться на логіку, фізику і етику. Структурний взаємозв'язок трьох частин відтворює загальну «логічність» буття, або єдність законів світового розуму-логосу (перш за все закону причинно-наслідкового зв'язку) в сферах пізнання, світобудови і морального цілепокладання. У межах стоїцизму встановлюється розрізнення трьох основних галузей філософського знання: вчення про природу (фізика), вчення про пізнання та мислення (логіка) і вчення про належне життя (етика).

Світ розглядався в стоїцизмі як організоване ціле, пройняте логосом, який виступає іманентною силою і законом, що усе породжує та скеровує світовий розвиток. Світовий розвиток тлумачиться як циклічний процес із періодичними спалахами світового вогню, виявленнями творчого Бога-Логосу. Душа людини розглядалася як частина світової душі. Після смерті душа відділяється від тіла і втрачає особистісні ознаки. Через зв'язок усіх людей з Логосом вони є громадянами єдиної світової держави — «космополісу». Люди повинні брати участь і в громадському житті реальних держав — якщо тільки це не змушує їх до аморальних вчинків. За неможливості жити і діяти розумно і морально самогубство вважається виправданим. Головною метою людини проголошується добродієсне життя у згоді з природою, з Логосом. Ідеал стоїцизму — мудрець, що досяг душевної незворушності (атараксії) і завжди діє у згоді з природним законом, відповідно до накреслень долі. У сучасній науці поняттям «стоїцизм» також позначають моральну позицію, яка передбачає витриманість, стійкість, суворе дотримання моральних вимог, незалежно від сподівань на винагороду (щастя), гідну поведінку за будь-яких обставин.

Логіка ж у вченні стоїків є основоположною частиною; її завдання — обґрунтувати необхідні і загальні закони розуму як закони пізнання, буття і етичної повинності, а філософствування — як сувору «наукову» процедуру. Логічна частина ділиться на риторику і діалектику. Діалектика містить вчення про критерії (гносеологія) і вчення про те, що позначається (граматика, семантика і формальна логіка, створені Хрисіппом). Гносеологія стоїцизму — програмний антипод платонічного вчення. Вона базується на тому, що пізнання починається з чуттєвого сприйняття.

Цікавим у логіці стоїків є вчення про «lekton». У тексті Секста Емпірика (Проти учених, VIII, 11 — S2) стоїки зазначають, «що три [елементи] з'єднуються разом: що означає, означає і предмет, причому те, що означає є слово, як, наприклад, «Діон». Те, що означає є сама річ і виявляється словом; і ми її сприймаємо, як що встановилася в нашому розумі, варвари ж не розуміють її, хоча і чують [слово]. Предмет же знаходиться зовні, як, наприклад, сам Діон. З цих [елементів] два тілесні, власне чутний звук і

предмет, одне ж безтілесне, річ, що саме означає, і словесно виражене (lekton)». Таким чином, «лектон» стоїків є словесно оформленим змістом, думка – це поняття або уявлення. Специфіка «лектону» в тому, що він не існує поза словесним (звуковим, письмовим, взагалі знаковим) оформленням, але і саме слово зовні «лектон» – пустий звук.

Таким чином, можна вважати, що вчення філософії стоїків про «лектон» є першим варіантом теорії значення слів і виразів людської мови. Воно стає зрозумілим тільки в загальному контексті теорії пізнання стоїцизму. Остання ж спирається на сенсуалістичне пізнання. Так, за Аецієм, «стоїки вважають: коли людина народжується, вона має головну частину душі, схожу з листом [папірусом], добре обробленим для того, щоб на ньому писати. На такому папірусі і записується кожна з думок. Перший спосіб запису – через відчуття» (Фрагменти древніх стоїків II, фр. 83). Відчуття закріплюється у свідомості за допомогою пам'яті, накопичення образів у пам'яті дає досвід (емпірію). Переробка матеріалу, що дається почуттями, здійснюється за допомогою асоціацій. Правда, у стоїків немає ще цього поняття, але ними описані усі види асоціацій, які відомі. Як повідомляє Діоген Лаерцій (VII, 52 – 53), «мислимі [зрозумілі] мисляться або випадково, або за схожістю, або аналогічно, або за з'єднанням, або за протилежністю. Випадковим чином мислиться усе чуттєве. За схожістю мислиться щось по предмету, як Сократ за його зображенням. Аналогічно мислиться перебільшене, наприклад Титій або циклоп, або зменшене, як пігмей; так само і центр земної кулі мислиться аналогічно центрам менших куль. За перенесенням мисляться, наприклад, очі на грудях; за з'єднанням – гіпокентавр; за протилежністю [життя] – смерть».

Особливість логічного досягнення полягає в тому, що воно дозволяє подумки перейти від того, що сприйнято, до того, що не сприймалося, але буде сприйнято. Таким чином, стоїки більш послідовні емпірики, ніж навіть епікурейці, які вважали за можливе перехід від того, що сприймається, до того, що в принципі не може бути сприйняте, наприклад атоми. Стоїки ж вважають, що пізнання, розпочавшись із сприйняття, через логічне досягнення веде знову до сприйняття.

Висновки. Еволюція стоїцизму відтворює приховані тенденції вчення. У ранньому стоїцизмі логіко-онтологічна проблематика незмінно є присутньою на першому плані. Середній стоїцизм трансформує антропологію і етику, включаючи в неї платонічні і перипатетичні елементи; логіко-онтологічна проблематика поступово відходить на задній план. У пізньому стоїцизмі теоретизування остаточно обмежується етикою, яка усе більш еволюціонує до моралістики. У такому вигляді стоїцизм на якийсь час стає провідною «філософською ідеологією» Римської імперії.